

משה - נזקק ליטבע של אש' כאמצעי-המחשה?!

שמא לא חשיב אלא מידי דנתקשה, אבל הני אע"פ שהראהו **לא נתקשה בהו**, אלא שתמה על הדבר, מה יוכל אדם ליתן כפר נפשו?! הראהו הקב"ה **להבחין היטיב** ולהודיע לישראל, וכן הכא [=ב'זאת החיה'] להראות לישראל איזו היא אסורה ואיזו מותרת. עכ"ל

- איזו "הבחנה" תוסיף להם ה"מטבע של אש"?
- הרי לא היה זה 'קושי ביהו' אלא 'קושי-ערכי'.
- הייתכן? ... תירוק התוספות בחולין סותר לחלוטין את דברי התוספות במנחות [לעיל]

⊗

ספר המצוות להרמב"ם

המצוה הקע"א: - הציוי שנצטוונו ליתן מחצית השקל כל שנה. והוא אומרו יתעלה: "ונתנו איש כפר נפשו" ואמר: "זה יתנו".

- למה נזקק להסתמך על **שני-פסוקים**?
- ומה מלמדנו הפסוק הראשון ה"סותם"?

נעיין ברמב"ם הלכות שקלים פרק א מצות עשה מן התורה, ליתן כל איש מישראל מחצית השקל בכל שנה ושנה; אפילו עני המתפרנס מן הצדקה - חייב, ושואל מאחרים או מוכר כסות שעל כתפו, ונותן מחצית השקל כסף, שנאמר "העשיר לא ירבה והדל לא ימעט".

ואינו נותנו בפעמים רבות, היום מעט ולמחר מעט, אלא נותנו כולו כאחת, פעם אחת:

מדוע לא כללה הגמרא גם את "מחצית השקל" עם השלישיה?..

הסבר התוס' מנחות כט,א.

ד"ה "שלשה דברים היו קשין למשה": ...ויש לתמוה דלא חשיב מחצית השקל דכתיב זה יתנו ואמרינן כמין מטבע של אש הראה למשה,

ויש לומר דלא שייך התם נתקשה, אלא משום דלא הוה ידע בשום עניין, אם לא היה מראהו. עכ"ל

- למה לא היה יודע בשום עניין?...והלא הייתה זו מטבע-המהלכת מאז ומקדם?

- ויראהו מטבע של ממש? [כלבנה ושרצים].

[מנורה של זהב לא הייתה עדיין כזו בעולם]

הערת רבינו בלקו"ש חט"ז.

25) ואף שהקב"ה היה יכול לעשות מנורת זהב להראותו, הרי המנורה שבמשכן צריכה שתיעשה ע"י משה [בגני]....ולא עביד קוב"ה ניסא למננא לברוא מנורת זהב ולבטלה אח"כ [שהרי אסור להשתמש בה לבר במשכן] ואולי גם י"ל שהאיסור לעשות מנורת בת ז' וכו'...חל גם על למעלה. משא"כ מחצית השקל.

הסבר התוס' חולין

ד"ה "זאת החיה": מלמד שתפס הקב"ה כל מין ומין והראה למשה". והא דלא חשיב ליה [=זאת החיה] בהקומץ רבה גבי שלשה דברים שנתקשה משה מנורה, ר"ח ושרצים? ולא חשיב נמי הא דאמר במדרש כמין מטבע אש הראה הקב"ה למשה דכתיב זה יתנו?

ספר שמות פרק ל

(יא) וַיְדַבֵּר יְ-הוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (יב) כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַפְּקֻדֵיהֶם וְנָתַנּוּ אִישׁ פָּפֹר נֶפְשׁוֹ לִי-הוּא בַּפְּקֹד אֹתָם וְלֹא יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בַּפְּקֹד אֹתָם: (יג) זֶה יִתְּנוּ כָּל הָעֵבֶר עַל הַפְּקֻדִים מִחֻצֵי הַשְּׂקָל בַּשְּׂקָל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשְּׂקָל מִחֻצֵי הַשְּׂקָל תִּרְוַמָּה לִי-הוּא:

דש"ר

(יג) זה יתנו - הראה לו כמין מטבע של אש ומסקלה מחלית השקל ואומר לו כזה יתנו:

תלמוד בבלי מסכת מנחות דף כט/א

תנא דבי רבי ישמעאל שלשה דברים היו קשין לו למשה עד שהראה לו הקב"ה באצבעו ואלו הן:

מנורה | **וראש חדש** | **ושרצים**

- מנורה - דכתיב וזה מעשה המנורה
- ר"ח - דכתיב החודש הזה לכם ראש חדשים.
- שרצים - דכתיב וזה לכם הטמא.
- ויש אומרים אף הלכות שחיטה שנאמר וזה אשר תעשה על המזבח:

וצריך להבין:

- המנורה - צורפות אמנותית מסובכת
- קידוש-החודש - ידע אסטרונומי מורכב
- שרצים - בקיאות זואולוגית מקיפה
- אבל מחצית השקל - מה הקושי?....

אלא מכאן למדים אנו שבמצוות "מחצית השקל"
שנים שני דינים:

1. נתינת ה"גברא" – בפעם אחת ולא בתשלומים
2. ה"חפצא" הניתנת – מטבע ספציפית ולא שוויה

ומסביר הרוג'ובר

טעם האיסור ליתו בפעמים הרבה:
כי נתינה זו היא בגדר "קרבן" ו"אין קרבן לחצאין"

תקפירה :

מה טעם הגדרת מחצית-השקל כקרבו?

מפני שתכלית-התרומה הזו נועדה לקניית
קרבות-ציבור הבאים לכפרה?

או

מפני שעצם נתינת-המטבע היא היא בגדר של
"קרבן-יחיד" של התורה?

שני ההיבטים

תלויים במחלוקת בין רש"י והרמב"ם

רש"י על שמות פרק ל פסוק טו
(טו) לכפר על נפשותיכם – שלא תנגפו ע"י מנין.
ד"א לכפר על נפשותיכם לפי שרמז להם כאן ג'
תרומות... והשנית... ונתנו כל אחד מחצית השקל
והן לקנות מהן קרבנות לבור של כל שנה ושנה
והשוו זהם עניים ועשירים ועל אותה תרומה
נאמר לכפר על נפשותיכם שהקרבנות לכפרה הם
זאים .

הרי שלדעת רש"י גדרה של מחצית-השקל
כ"קרבן-ציבור" [נפשתיכם] ע"ש תכליתה
והרמב"ם – למד מ"כופר נפשו" = קרבן יחיד

רמב"ם הלכות שקלים פרק ד
תרומת הלשכה, מה יעשה בה? – לוקחין ממנה
תמידין של כל יום, והמוסיפין, וכל קרבנות הציבור

ונסכיהם... כל אלו באין מתרומת הלשכה:

הרי שה"מה ייעשה בה" הוא עניין-שולי
ולא תכליתה של התרומה.

תכליתה: "ונתנו איש כפר-נפשו"=קרבן-יחיד !

ועל כן נזקק הרמב"ם לשני-הפסוקים:

מ"ונתנו איש כפר-נפשו"- למד:

ד"ן נתינת ה"גברא" באופן חד פעמי ולא לחצאין

מ"זה יתנו" – למד:

ד"ן ה"חפצא" שתהא "מטבע של מחצית השקל"

☒

סמליות תכונות ה"אש": אציפנות!

מטבע של אש – כהגדרת ה"חפצא"

רומז על תכונת-האש שאינו משקל, נפח או שוויות
כי אם "מהות-איכותית": "מטבע של מחצית"
וזו כוונת התוספות במנחות – 'לא הוה ידע בשום ענין'
איזה אופן נתינה

מטבע של אש – כהגדרת הפעולה ב"גברא"

לא רק "לכפר" [כ'קרבו'] אלא "כופר-נפשו"
לא כשהרה ב'מים' הרחצת את הטומאה
אלא כ"אש", המהפכת הכלי-הנטהר למהות-חדשה

[וזו כוונת התוספות בחולין באיזה אופן-כפרה יכפר על הנפש?]

☒

רש"י: מטבע של אש ומשקלה?..

מדרש רבה במדבר פרשה יב פסקה ג
א"ר יהודה בר סימון בשם ר' יוחנן ג' דברים שמע
משה מן הקב"ה והרתיע לאחוריו כיון שאמר לו

ונתנו איש כופר נפשו אמר משה מי יוכל ליתן כופר
נפשו (איוב ב) עור בעד עור וכל אשר לאיש יתן
בעד נפשו ועדיין אינו מגיע.....אמר לו הקב"ה איני
מבקש לפי כחי אלא לפי כחן זה יתנו א"ר מאיר
נטל הקב"ה כמין מטבע של אש מתחת כסא הכבוד
והראה לו למשה זה יתנו כזה יתנו

וכן בשעה שאמר לו הקב"ה צו את בני ישראל את
קרבני לחמי לאשי אמר משה מי יוכל להספיק לו
קרבנות אם אנו מקריבין לפניו כל חיתו שדי
ועורכין כל עצי לבנון אינו מספיק לו...אמר לו
הקב"ה איני מבקש לפי כחי אלא לפי כחן ואמרת
להם זה האשה וגו' ולא שניהם בבת אחת אלא את
הכבש אחד תעשה בבקר וגו'

וכן בשעה שאמר לו הקב"ה ועשו לי מקדש ושכנתי
בתוכם אמר משה מי יוכל לעשות לו מקדש
שישרה בתוכו....אמר הקב"ה איני מבקש לפי כחי
אלא לפי כחן כשאני מבקש כל העולם כולו אינו
יכול להחזיק כבודי ולא שמש אחד משלי אלא אני
איני מבקש מידך אלא עשרים בדרום ועשרים
בצפון ושמונה במערב.

אחר ששמע משה בתרומת המשכן שזהו רק "לפי
כוחן" - מה נבהל שוב כששמע "ונתנו איש כופר
נפשו ? [ודאי גם זה יתנו "לפי כוחן"]

[ואין לומר שנבהל מחומרת 'חטא העגל' שהרי
כבר נאמר לו: לקח פר בן בקר – 'לכפר על מעשה
העגל' ולא תמה?...]

"כפי כוחן": השקעת כח-נפשי במעשה

רמב"ם יד החזקה - הלכות שקלים פרק א
(ט) באחד באדר משמיעין על השקלים כדי שיכין כל
אחד ואחד מחצית השקל שלו....ותובעין בנחת ...

בחמשה ועשרים בו ישבו במקדש לגבות ומכאן ואילך
כופין את מי שלא נתן עד שיתן וכל מי שלא יתן
ממשכנין אותו ולוקחין עבוטו בעל כרחו ואפילו כסותו

[ואין תנאי 'עד שיאמר: רוצה אני' כבקרבתנות]

רש"י: "מטבע של אש... ומשקלה?...."

אפילו מעשה טכני "כבד" שורשו תחת כסא הכבוד

- ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿